

Kvalitetsanalys 2023

Grundskoleförvaltningen

2024-01-16

Innehåll

1	Sammanfattning.....	3
2	Om kvalitetsanalysen	4
3	Kunskapsresultat i årskurs tre och årskurs sex.....	5
3.1	Resultatutvecklingen skiljer sig mellan ämnen	6
3.2	Stor betydelse av tidiga baskunskaper	8
4	Identifierade förklaringar till resultaten.....	10
4.1	Tidiga stödinsatser spelar roll	10
4.2	Undervisning och bedömarkompetens skiljer sig åt	12
4.3	Taluppfattning lägger grunden i matematiken	13
4.4	Språket avgörande för övriga ämnen	13
4.5	Kritiska övergångar.....	15
4.6	Vikten av systematiskt kvalitetsarbete och organisering för lärande.....	16
5	Skolor med positiva resultattrender.....	17
5.1	Utvecklingstrender inom matematik	17
5.2	Utvecklingstrender inom svenska	19
5.3	Utvecklingstrender inom svenska som andraspråk	20
6	Slutsatser	22
6.1	Fortsatt implementering av läsa-, skriva-, räkna-garantin.....	22
6.2	Att anpassa undervisningen efter elevernas behov.....	23
6.3	Systematiskt kvalitetsarbete med fokus på undervisningen ...	24

1 Sammanfattning

Kvalitetsanalysens fokusområde är resultatutvecklingen mellan årskurs tre och årskurs sex, då grundskolenämndens tidigare uppföljning visat på svag resultatutveckling mellan dessa årskurser. Eftersom resultat i form av betyg mäts för samtliga ämnen i årskurs sex, men bedömning av kunskaper i årskurs tre endast görs för matematik, svenska/ svenska som andraspråk, NO och SO i årskurs tre, behöver jämförelsen utgå från respektive ämne. Förvaltningen har i detta avseende begränsat analysen till att omfatta ämnena matematik, svenska och svenska som andraspråk (SVA).

Analysen visar att de elever som klarade kunskapskraven i respektive ämne i årskurs tre har en betydligt större chans att klara godkänt betyg i årskurs sex, i synnerhet vad gäller matematik och SVA. Liknande slutsatser kan dras även vad gäller jämförelser av nationella prov och betydelsen av att klara läsningen i årskurs tre.

Förvaltningen har genomfört analyserande workshoppar med nyckelkompetenser i förvaltningen, utifrån framtagen statistik. Workshoparna identifierar följande faktorer av betydelse för kunskapsutvecklingen hos eleverna i mellanstadiet: tidiga stödinsatser, undervisningskompetens, grundläggande taluppfattning i matematik, tidig och kontinuerlig lästräning, hantering av övergångar mellan årskurs tre och fyra samt förmågan att organisera för lärande.

Mellanstadieelever från två skolor har också bidragit med sina uppfattningar om skillnaden mellan att gå på lågstadiet och mellanstadiet.

Förvaltningen har tittat närmare på tre skolor som haft positiv resultatutveckling mellan årskurs 3 och 6 under de tre senaste åren i något av de tre ämnena i fokus. Elevernas närvaro i skolan och uppfattningar om sin studiemiljö, mätt genom enkäter, korrelerar i relativt hög grad, vilket talar för att det finns ett samband mellan en god studiemiljö, hög skolnärvaro och god resultatutveckling mellan årskurs tre och sex.

Utifrån innehållet i analysen konstateras att grundskoleförvaltningens fortsatta utvecklingsarbete i stor utsträckning behöver koncentreras kring att utveckla undervisningen så att färdigheter i språk och matematik främjas och eventuella skolsvårigheter förebyggs i ett tidigt stadium. Detta bör ske utifrån förvaltningens framskrivna framgångsfaktorer för god undervisning och fokusera på att fortsätta implementera Läsa-, skriva-, räkna-garantin, anpassa undervisningen efter elevernas behov, och att fortsätta stärka det systematiska kvalitetsarbetet med fokus på undervisningen.

2 Om kvalitetsanalysen

Förvaltningen konstaterade i delårsrapport augusti 2023 en negativ utveckling av kunskapsresultaten för föregående läsår, framför allt i grundskolans årskurs tre och sex. Måluppfyllelsen i årskurs tre ligger alltså på en högre nivå än i årskurs sex. Sett över hela staden uppnår 76 procent av eleverna i årskurs tre kunskapskriterierna i svenska/svenska som andraspråk, matematik, SO och NO medan 66 procent av eleverna i årskurs sex uppnår fullgoda betyg (A-E) i alla ämnen.

Hur det kommer sig att en lägre andel av eleverna klarar kunskapskriterierna i årskurs sex än i årskurs tre är huvudfrågan för årets kvalitetsanalys. För att komma närmare möjliga svar på den frågeställningen har förvaltningen utgått från statistiska data för att belysa relevanta samband och för att ta reda på vad glappet mellan dessa årskurser egentligen består i.

Utifrån resultatet analyseras sedan ett antal faktorer som antas ha betydelse för utfallet. Analysen baseras också på röster och reflektioner från ett brett spektrum av medarbetare med skilda perspektiv och funktioner som samlats in vid ett antal olika analysworkshops under november och december 2023. Också elevers röster finns med.

Resultatutvecklingen för eleverna inom anpassad grundskola har inte uppmärksammats i kvalitetsanalysen. Ett utvecklingsarbete pågår för att på aggregerad nivå kunna följa upp resultat för elever i anpassad grundskola, och i kommande kvalitetsanalyser ska också den skolformen finnas med. Inte heller verksamhetsformen fritidshem uppmärksammas i särskild ordning i denna kvalitetsanalys. Fritidshemmets verksamhet kompletterar skolans uppdrag. Måluppfyllelsen i årskurs tre ska därför läsas utifrån att fritidshemmet bidrar till elevens prestation. I kvalitetsanalysen används genomgående begreppet rektor eftersom det är den roll som jämte huvudmannen har utpekats ansvar enligt skollagen men i grundskoleförvaltningens kontext avses i dessa sammanhang alla skolledare.

Kvalitetsanalysen syftar till att fördjupa huvudmannens förståelse för orsaker och mönster bakom de förutsättningar och elevresultat som synliggörs i årets resultatuppföljning. När orsaker och mönster identifieras kan huvudmannen vidta rätt åtgärder för att förbättra förutsättningarna för undervisningens kvalitet och i förlängning elevernas lärande och utveckling. Kvalitetsanalysen hänger så till vida ihop med planeringsarbetet inför budget och verksamhetsplan 2025.

I den tidigare kvalitetsrapporten för läsåret 21/22 synliggjordes bland annat behovet av att motverka pedagogisk segregation genom att stärka språkutvecklingen för ökad likvärdighet, att utveckla tidiga och riktade stödinsatser, stärka huvudmannaskapet för undervisningsutvecklingen, genomföra insatser inom värdegrundsarbetet samt att fortsätta implementeringen av en tillgänglig lärmiljö. Flera av dessa områden återfanns i nämndens verksamhetsplan för 2023. Förvaltningen har påbörjat

Frågan i fokus:

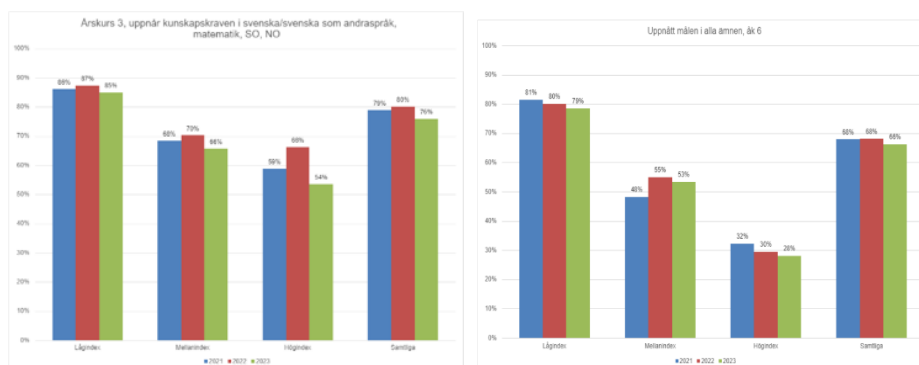
Hur kommer det sig att resultaten i årskurs sex är sämre än i årskurs tre?

utvecklingsinsatser och gör bedömningen att dessa utvecklingsområden alltjämt är aktuella.

3 Kunskapsresultat i årskurs tre och årskurs sex

Ser man till de sedvanliga mått som grundskoleförvaltningen följer varje år syns att en lägre andel av eleverna uppnår kunskapskriterierna i årskurs sex jämfört med årskurs tre.

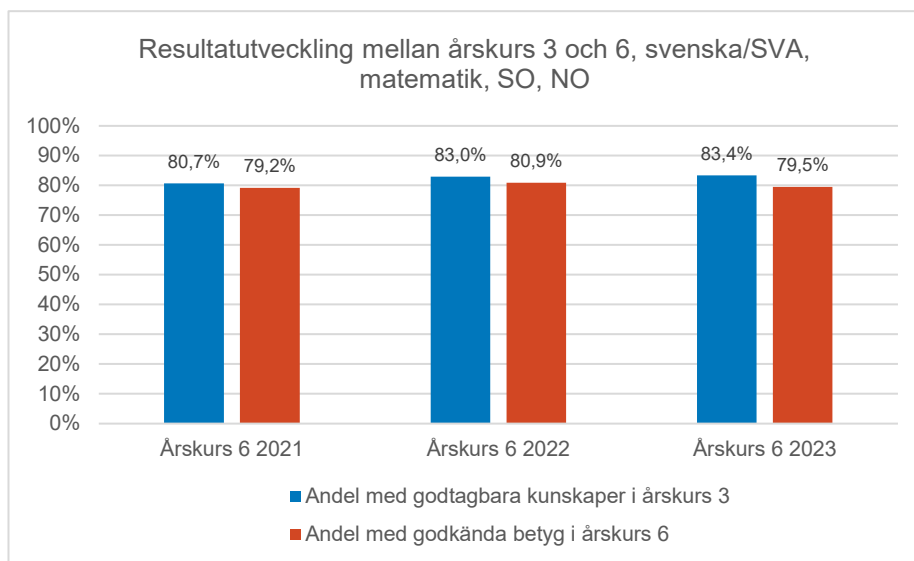
Figur 1. Kunskapsresultat årskurs 3 och årskurs 6 2021-2023, per indexgrupp

Andelen elever med godtagbara kunskaper i årskurs tre är dock inte helt jämförbar med andelen elever med godkända betyg i alla ämnen, eftersom elever bedöms i klart fler ämnen i årskurs sex. Det kan också finnas särskilda svårigheter kopplade till vissa specifika ämnen. Ett sådant exempel är idrott och hälsa, där elever för att klara betyget E i årskurs sex behöver kunna simma. Förvaltningen har under året genomlyst simundervisningen och ser att simkunnigheten är kritisk för elever framför allt i högindexskolor. Dessutom sker mycket av simundervisningen på bekostnad av annan lektionstid vilket sannolikt påverkar måluppfyllelsen i andra ämnen.

Vid en jämförelse av andelen elever i årskurs sex med godkända betyg i de ämnen som måttet för måluppfyllelse i årskurs tre omfattar; matematik, svenska/svenska som andraspråk och NO-ämnen och SO-ämnen blir bilden lite annorlunda. Här syns att det är en något lägre andel elever som klarar godkänningsnivån i de aktuella ämnena i årskurs sex jämfört med årskurs tre. Dock ska siffrorna tolkas med viss försiktighet då inrapporteringen av resultat i årskurs tre i SO och NO under förvaltningens första år inte var fullständig, ett visst bortfall finns därför i den första årskullen som redovisas nedan.

Figur 2. Resultatutveckling mellan årskurs 3 och 6, svenska/SVA, matematik, SO, NO

I följande avsnitt presenteras olika samband mellan elevers resultat i årskurs tre respektive årskurs sex. Fokuset för denna resultatdel är elevernas progression i respektive ämne: matematik, svenska och svenska som andraspråk (SVA). Det finns väl belagda samband mellan måluppfyllelse i språk och måluppfyllelse i övriga skolämnen, varför kunskaper i dessa ämnen kan betraktas som viktiga förutsättningar för elevernas övriga lärande i grundskolan.¹ Inte minst med bakgrund mot den senaste PISA-undersökningen², som visar att läsförståelse och färdigheter i matematik hos svenska 15-åringar sjunker, blir det än mer angeläget att ta reda på mer om hur denna utveckling kan vändas i Göteborgs grundskolor.

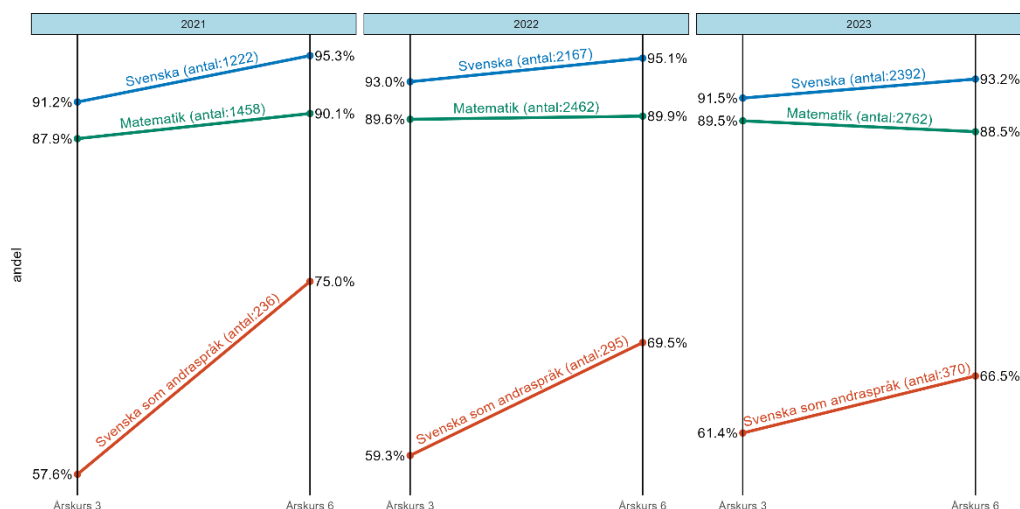
3.1 Resultatutvecklingen skiljer sig mellan ämnen

Bilden nedan visar förändringen mellan andel elever med godtagbara kunskaper i årskurs tre och andel med betyg A-E i årskurs sex för tre elevgrupper som gått på samma skola i årskurs tre och sex. De elevgrupper som följs omfattar de elever som gick ut årskurs sex 2021, 2022 och 2023. Resultaten är uppdelade på ämnena matematik, svenska och svenska som andraspråk. De elever som bytt till fristående eller annan kommunal skola mellan årskurs tre och sex finns inte med i de tre elevgrupper som följs. Inte heller de elever som bytt kursplan mellan svenska och svenska som andraspråk finns med.

¹ Skolverket (2016) Att läsa och förstå. Läsförståelse av vad och för vad? Skolverket. Stockholm 2016

² [Försämrade PISA-resultat i Sverige och i många andra länder - Skolverket](#)

Figur 3. Förändring mellan godtagbara kunskaper årskurs tre och betyg årskurs sex – matematik, svenska och svenska som andraspråk. Endast elever som gått på samma skola.

Resultatutvecklingen är positiv för alla ämnen utom matematik (2022, 2023). När det gäller resultatutvecklingen för elever som läser svenska som andraspråk är förändringen större än för matematik och svenska. Förändringen ska ses i ljuset av att denna elevgrupp är mindre och därmed ger varje elevs förändrade elevresultat större effekt på andelstalet. Om urvalet istället är de elever som bytt skola någon gång mellan årskurs tre och sex så är resultatutvecklingen sämre generellt för de tre ämnena.

Figur 4. Förändring mellan godtagbara kunskaper årskurs tre och betyg årskurs sex – matematik, svenska och svenska som andraspråk. Endast elever som ej gått på samma skola.

Generellt sett är det gynnsamt för en elevs måluppfyllelse att ha en stabilitet i lärmiljön, det vill säga att gå kvar på samma skola. Skolors ekonomi, organisatorisk planering och lärares arbetsmiljö gynnas också generellt av en

elevgrupp som stannar på skolan. Att skolbyte på gruppnivå har negativ inverkan på elevers studieresultat har också belagts i forskning.³

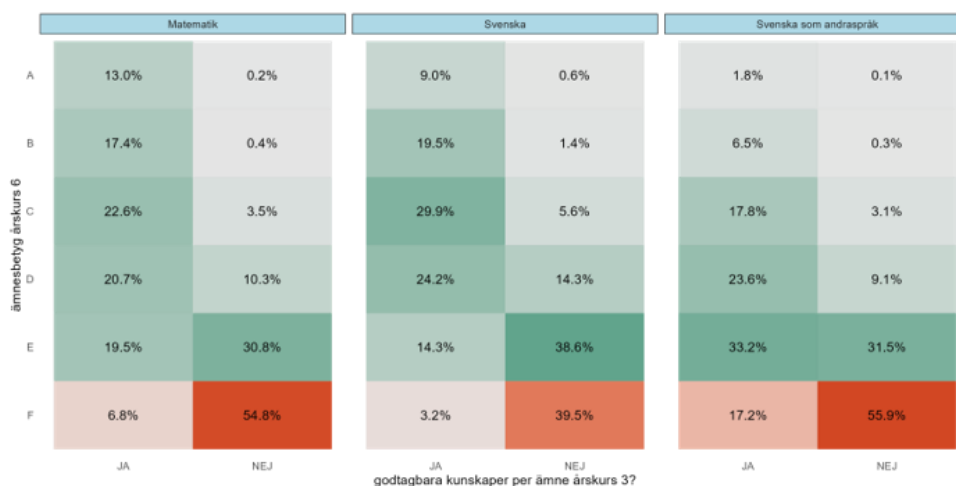
Förvaltningens tidigare analyser av elevstabilitet utifrån socioekonomi visar att elevrörligheten ökar med social utsatthet, det vill säga högre socioekonomiska index. En orsak till detta kan vara den svåra bostadssituation som råder för många familjer med elever i högindexskolor, där trångboddhet och andrahandskontrakt med mera gör att familjen behöver flytta oftare.

Förvaltningen har också sett att elevstabiliteten i högindexskolorna är lägre i de yngre åldrarna än i de äldre, vilket är en utmaning att hantera utifrån att de tidiga skolåren lägger grunden för det fortsatta lärandet i skolan. Samtidigt ser skolenhetsorganisationen ut så att det i vissa områden i staden är vanligt förekommande med F-3-skolor. Här finns alltså skolbyte inbyggt i befintlig skolstruktur. Därtill syns ett ökat flöde till fristående skolor ju äldre elever blir. I lågstadiet går 14,7 procent av eleverna i Göteborg i fristående skola, motsvarande andel i mellanstadiet är 22,2 procent.

3.2 Stor betydelse av tidiga baskunskaper

Figuren nedan visar förändringen mellan andel elever med godtagbara kunskaper i årskurs tre och fördelning inom betygsskalan i årskurs sex. I denna bild är de tre senaste elevkullarna sammanslagna.

Figur 5. Förändring av godtagbara kunskaper årskurs tre och betyg årskurs sex – alla elever 2021-2023

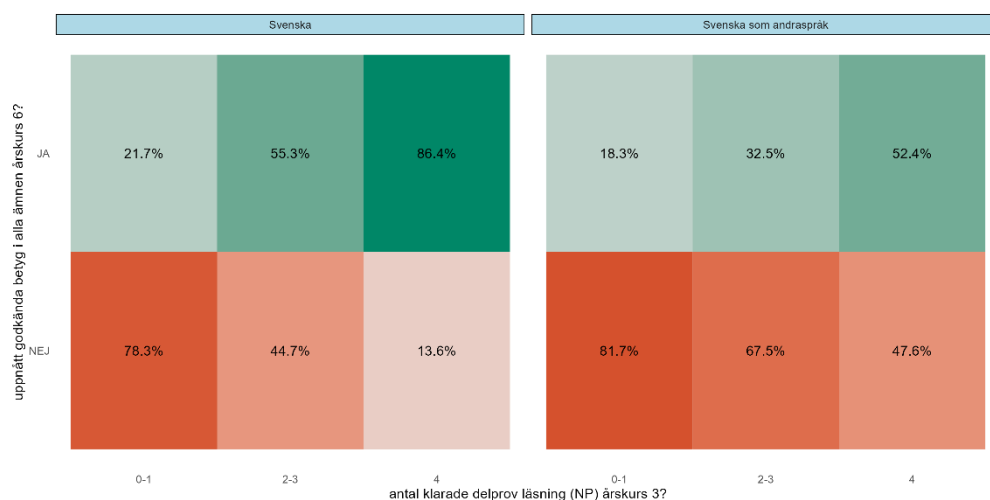
Figuren visar tydligt att elevernas kunskaper i årskurs tre spelar stor roll för vilket betyg eleven får i årskurs sex. Elever som inte nådde godtagbara kunskaper i ett av ämnena hade en liten chans att nå höga betyg i årskurs sex och cirka hälften av dessa elever fick ett F eller streck i årskurs sex. Vissa skillnader i ämnena går att urskilja. Elever som läser SVA och har godtagbara kunskaper i årskurs tre har ändå svårt att få ett högt betyg i årskurs sex jämfört med matematik och svenska. Elever som läser svenska och inte nådde

³ Hattie, J (2009) Visible Learning: a synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. London, New York: Rothledge.

godtagbara kunskaper i årskurs tre har en lägre risk att få ett F i årskurs sex jämfört med matematik och SVA.

Att elever tidigt utvecklar läsfärdigheter har visat sig ha stor betydelse även för deras lärande och kunskapsutveckling i övriga ämnen. När textmängden ökar i mellanstadiet blir det särskilt svårt för de elever som inte tillägnat sig läsfärdigheterna. Grundskoleförvaltningen har jämfört resultat på nationella prov i läsning i årskurs tre och sedan följt eleverna om de fått godkända betyg i alla ämnen årskurs sex. Två elevkullar – elever som gick ut årskurs sex 2021 och 2022 – har följts. Denna uppföljning visar tydligt på betydelsen av tidig läsinlärning för kunskapsutvecklingen i övriga ämnen. Elever som klarade alla delprov i läsning årskurs tre har, tre år senare, i hög grad uppnått godkända betyg i alla ämnen i årskurs sex. De elever som inte klarade något eller endast ett delprov i årskurs tre hade istället svårt att få godkända betyg i alla ämnen i årskurs sex. Detta gäller både för elever som läste svenska och svenska som andraspråk.

Figur 6. Jämförelse mellan nationella prov och läsning årskurs 3 och uppnått godkända betyg i alla ämnen årskurs 6

4 Identifierade förklaringar till resultaten

För att nå en bred och allsidig bild av möjliga förklaringar till de resultat som framkommer har förvaltningen genomfört workshoppar med olika kompetenser och professioner: rektorer, biträdande rektorer, språk- läs- och skrivutvecklare, matematikutvecklare, företrädare för den centrala elevhälsan, biträdande utbildningschefer, rektorer och tjänstepersoner från den centrala grundskoleförvaltningen. Även mellanstadieelever på två skolor har bidragit med sina perspektiv.

Workshopparna identifierar följande faktorer av betydelse för kunskapsutvecklingen hos eleverna i mellanstadiet: tidiga stödinsatser,

undervisningskompetens, grundläggande taluppfattning i matematik, tidig och kontinuerlig lästräning, hantering av övergångar mellan årskurs tre och fyra samt förmågan att organisera för lärande. I detta avsnitt redogörs för den samlade bilden av vad som framkommit. I några avseenden finns också kopplingar till andra analyser som genomförts i förvaltningen.

Workshopparnas syfte

- Breddad och fördjupad analys
- Olika roller och kompetenser får ge sina perspektiv på aktuellt tema
- I dialog dela bilder med varandra

4.1 Tidiga stödinsatser spelar roll

Vid så gott som alla genomförda workshoppar betonas vikten av de tidiga språkfrämjande och matematiska insatserna på lågstadiet. De är avgörande för att eleverna ska kunna lyckas i de högre åldrarna. När en elev redan i förskoleklass uppvisar svårigheter måste åtgärder sättas in. Att skolan inte lyckas med detta i högre utsträckning kan bero på bristande bedömarkompetens och att man inte arbetar tillräckligt med läsinläring. Förutsättningar för detta är behöriga lärare i alla klassrum samt en utvecklad undervisning.

Mellanstadielärare kan uppleva svårigheter i att anpassa undervisningen till de nya elevernas befintliga kunskapsnivå, som ibland inte bedöms tillräcklig för att klara undervisningen på mellanstadiet.

4.1.1 Några steg kvar i implementeringen av läsa-, skriva-, räkna-garantin

Förvaltningen har genomfört olika stödinsatser för att ge skolor förutsättningar att fullgöra läsa-, skriva-, räkna-garantin, som till del handlar om tidiga stödinsatser. I ett särskilt projekt har forskaren Lena Lindgren följt upp hur 12 olika skolor arbetar med åtgärdsgarantin och vilka eventuella hinder som de

möter.⁴ Mönstren kan beskrivas utifrån hur skolpersonalen förstår, har vilja eller kan genomföra de aktiviteter som förväntas enligt garantin för tidiga insatser.

Att förstå

Alla skolor genomför kartläggningar och bedömningar för att identifiera stödbehov utan några större problem. Det som skapar problem är de moment i garantin som kommer därefter, det vill säga särskild bedömning av elevs stödbehov och utformning i samråd med specialpedagogisk kompetens samt uppföljning och utvärdering av stöd.

Ett annat implementeringsproblem som också har med förståelse att göra är hur utredningar och beslut om åtgärdsprogram för särskilt stöd ska dokumenteras och rapporteras. De tolv skolledningarna tillämpar varierande principer för denna dokumentation, vilket gör att uppföljning och utvärdering av åtgärdsprogram blir osäker.

Att vilja

De tolv skolledningarna i uppföljningen har i huvudsak en positiv inställning till att garantin för tidiga insatser kan fungera och leda till förväntat resultat, även om många medger att de ”inte riktigt fått till allt än.”

På några håll finns dock problem som framstår som svåra att lösa, nämligen sådana som har med aktörers vilja, eller snarare ovilja, att genomföra de aktiviteter som krävs för att uppfylla garantin. Detta slags problem har enligt skolledningarna sin grund i en befintlig pedagogisk praktik, en institutionell kultur om man så vill, som genererar en ovilja mot garantins underliggande logik, en logik som är styrd uppifrån via skollag och annan nationell reglering. Att via uppifrån beslutade och obligatoriska regler kartlägga, planera, genomföra och utvärdera undervisning är för en del lärare ett främmande synsätt i förhållande till egna professionella värderingar och normer om vad som är en bra pedagogik i skolan. Det gäller inte minst i förskoleklass där intresset för exempelvis kartläggning på sina håll är svalt.

En besläktad ovilja kan skönjas i relation till det moment i garantin där resultatet av stödinsatsers uppföljning och utvärdering ska överlämnas till lärare i nästa årskurs. Även här vittnar skolledningarna att institutionella kulturer krockar genom att lärare i förskoleklass och i lågstadiet har olika syn på vad överlämning innebär och vilken information som ska ingå. Denna skillnad i förhållningssätt behöver arbetas med för att nå en samsyn.

Läsa-, skriva-, räknagarantin

Garantin för tidiga stödinsatser, eller läsa-skriva-räknagarantin som den också kallas, är en reform som infördes i skollagen inför läsåret 2019/20. Garantin riktas mot skolans yngre elever och syftar till att alla elever som är i behov av stödinsatser för sin språkliga och matematiska utveckling ska få rätt stöd i rätt tid.

⁴ Lindgren, L (2023) Mönster i 12 skolors arbete med garantin för tidiga insatser, och förslag på åtgärder för att främja det. Grundskoleförvaltningen. Göteborg 2023

Att kunna

I stort sett alla skolledningarna vittnar om att arbetet med garantin är mycket resurskrävande i pengar, tid och personal, vilket skapar implementeringsproblem som i vissa fall innebär att man inte kan handla på det sätt som garantin kräver. Det skolledningarna upplever är särskilt problematiskt, om än i varierande grad, är att uppfylla är de moment i garantin som innebär en skyldighet att samråda med specialpedagogisk kompetens.

Med tanke på att en majoritet av de tolv skolorna i uppföljningen i snitt har en (1) specialpedagog eller speciallärare att tillgå för omkring 200-300 elever i årskurs F-6 är det lätt att inse att samråd inte alltid, eller snarare sällan, kan genomföras på det sätt som garantin kräver. Samråd är inte minst viktigt när det gäller att förstå en elevs behov av särskilt stöd och utforma rätt stöd i förhållande till det. Grundskoleförvaltningen erbjuder så kallade extraordinära insatser som inbegriper specialpedagogisk kompetens till skolor med komplexa utmaningar.

4.2 Undervisning och bedömarkompetens skiljer sig åt

Undervisningskompetensen är central för att lyckas med måluppfyllelsen. Faktorer som kan ha påverkat undervisningskompetensen är tillgången till behöriga och yrkesskickliga lärare.⁵

Flera professioner lyfter vid analysworkshoparna fram att det är skillnad på undervisningskulturen i lågstadiet och mellanstadiet. Steget mellan lågstadiet och mellanstadiet kan uppfattas som större för eleverna än steget mellan mellanstadiet och högstadiet. Eleverna går från att träna på att läsa till att läsa för att lära i mellanstadiet. De möts oftare av fler ämneslärare när de kommer till mellanstadiet än i lågstadiet. Det finns en kultur av att bedöma elever när de är lite äldre, till skillnad från i de yngre åldrarna.

En försvårande omständighet som lyfts fram är att bedömarstödet inom LSR-garantin för årskurs ett innebär för låga krav liksom kravnivån i nationella proven i årskurs 3. Många elever bedöms ha godtagbara kunskaper i svenska i årskurs tre, trots att de inte klarat det nationella provet, vilket kan förklaras med en ovilja att "underkänna" elever i årskurs tre. Det framstår som att elever kan passera lågstadiet utan tillräckliga kunskaper och färdigheter för vidare studier på mellanstadiet, utan att detta syns "på papperet". Bedömarkompetensen i de yngre åldrarna behöver stärkas upp.

Några röster lyfter också fram att det har blivit hårdare bedömningar i årskurs sex sedan betyg infördes. Det kan leda till att lärarna har för stort fokus på

⁵ I grundskolenämndens delårsrapport augusti 2023 redovisades andel legitimerade lärare i grundskola och anpassad grundskola. Andelen legitimerade lärare har stigit något under de senaste åren i alla indexgrupper och låg vt 2023 på 82,2 % i högindex-skolor, 86,1 % i mellanindexskolor och 89,9 % i lågindexskolor. De siffrorna anger däremot inte i vilken utsträckning de legitimerade lärarna undervisar i de ämnen som de är behöriga i.

I delårsrapport mars 2024 kommer förvaltningen att presentera uppdaterad data över legitimationsgrad och behörighet.

bedömningskriterierna (tidigare benämnda som kunskapskrav), vilket kan påverka själva undervisningen. Lärare som inte vill riskera att inte hinna med alla kriterier tar då hellre bort delar av det centrala innehållet. Ändringar i skollagen från 1 juli 2022 innebär en ny princip för hur betyg ska sättas. Den nya principen ska leda till att betygen bättre speglar elevernas kunskaper och innebär att bedömningen ska göras utifrån ett helhetsperspektiv snarare än delar. Det ska gynna elevens möjligheter att pröva och ompröva i sitt lärande.

4.3 Taluppfattning lägger grunden i matematiken

De nedåtgående trenderna inom matematik kan ha flera orsaker. På workshoparna lyfts problemet att många elever saknar grundläggande taluppfattning. Detta påverkar deras måluppfyllelse högre upp i åldrarna. Matematikundervisningen behöver varieras mer och syfta till förståelse för matematikens grunder på ett tidigt stadium, tillåta elever att få djup förståelse för centrala begrepp och områden snarare än att lära sig regler och procedurer utantill. Eleverna behöver börja med kreativ matematik redan från början för att så småningom få hjälp att gå över till abstrakt tänkande. Det som görs bra i förskoleklass ger bäring senare. Eleverna behöver stöttning i övergången från det konkreta till det abstrakta.

En orsak som lyfts fram vid workshoparna är att skolan inte följer den enskilda elevens utveckling på samma noggranna sätt som exempelvis i ämnet svenska, med täta screeningar och så vidare. Både elever och lärare behöver få en god bild av elevens progression. Några professioner framhåller att det finns bättre förmåga på skolorna att hjälpa elever i svenska än i matematik, det saknas till exempel speciallärare med ämnesbakgrund i matematik.

Ibland har lärarna behörighet att undervisa i matematik, men inte vanan och kompetensen. Vidare nämns att matematik är ett ämne där vårdnadshavare känner sig mer osäkra i att stötta sina barn.

4.4 Språket avgörande för övriga ämnen

Språket är grunden för allt lärande i skolan. Redan i förskoleklass behöver man börja arbeta språkfrämjande. På flera workshopar framkommer vikten av att arbeta språkutvecklande i alla ämnen. Med det menas att skapa en undervisning där eleverna både inhämtar ämneskunskaper och får möjlighet att utveckla sitt språk på samma gång.

I vissa fall tenderar läsningen att anpassas bort i övriga ämnen för att bristande läsförmåga anses vara ett hinder i kunskapsutvecklingen i det aktuella ämnet. Eleverna får exempelvis text uppläst, vilket leder till att läsfärdigheten inte tränas tillräckligt, med sämre läsfärdighet som följd.

Sett i relation till övergången mellan årskurs tre och årskurs fyra, fungerar det således inte att läsa för att lära för alla elever. Men förutsättningarna för undervisningen i mellanstadiet ser annorlunda ut än i lågstadiet, i den

bemärkelsen att halvklasser inte förekommer lika frekvent, och kraven höjs på abstraktion, läsförståelse och ordförråd. Mellanstadiet innebär således en tröskel i kravnivå, där lärare utgår från att alla elever kan läsa, vilket alltså inte alltid stämmer då många elever fortfarande befinner sig i att lära sig läsa. Det finns metoder med läsning på schemat varje dag, repetitivt och kontinuerligt, som givit effekt på måluppfyllelsen. Lässtrategier och läsförståelse behöver fortgå även under mellanstadiet.

4.4.1 Behov av kompetensförstärkning i svenska som andraspråk

När det gäller svenska som andraspråk (SVA), har ”gratisbehörigheten” för lärare i F-3 spelat roll, menar några deltagare på workshoparna. Man undervisar i båda kursplanerna samtidigt (svenska och SVA), vilket medför svårigheter att hålla isär kursplanerna. Hög grad av differentiering i undervisningen krävs för att parallellt hantera både svenska- och SVA-elever. Det ställer väldigt höga krav på läraren.

För behörighet till gymnasiet krävs godkända betyg i svenska *eller* svenska som andraspråk, engelska och matematik och godkända betyg i minst fem andra ämnen. Det kan därför vara problematiskt att elever flyttas över från SVA till svenska när de nått en godkänd nivå, eftersom det kan påverka möjligheterna att nå gymnasiebehörighet.

Det behövs vidare ett bättre mätinstrument än det nationella provet för SVA i årskurs sex, vilket upplevs undermåligt.

Grundskoleförvaltningen genomförde i början av 2023 en genomlysning av organiseringen av svenska som andraspråk. Denna visade bland annat att måluppfyllelsen alltså är lägre än den i svenska. Det finns samband mellan att få F i betyg i svenska som andraspråk, och att också prestera lågt inom ämnena matematik och engelska. Genomlysningen visade också att modersmålsundervisning i viss utsträckning har positiva samband med måluppfyllelse i SVA.

Det är stora skillnader i hur skolledare resonerar, fattar beslut och dokumenterar elevers undervisning i svenska som andraspråk. Kartläggningsmetoder, arbetssätt och huruvida man lutar sig på föregående årskurs eller mottagningsenhetens bedömningar har varierat. Genomlysningen identifierade att kompetensutveckling om såväl undervisning som organisering av svenska som andraspråk behövs på bred front, inte minst mot bakgrund av uppdaterade läroplaner. På lång sikt är det avgörande att säkra kompetensförsörjningen, och att samtidigt ge elever med annat modersmål än svenska reella möjligheter att träna sitt nya språk i en daglig miljö där det svenska språket används på en tillräckligt avancerad nivå för att det ska kunna ge elever förutsättningar att klara skolgången. Insatser för kompetensutveckling kommer att genomföras under våren 2024.

Vad är svenska som andraspråk?

Svenska och svenska som andraspråk är två olika ämnen med två olika kursplaner. Undervisning i svenska som andraspråk ska, om det behövs, anordnas för

- elever som har ett annat språk än svenska som modersmål
- elever som har svenska som modersmål och som har tagits in från skolor i utlandet
- invandrarelever som har svenska som huvudsakligt umgängesspråk med en vårdnadshavare.

Rektorn beslutar om undervisning i svenska som andraspråk för en elev.

4.5 Kritiska övergångar

Elevstabiliteten är en viktig faktor för kontinuiteten i undervisningen. Skolbyten blir därför kritiska och ställer höga krav på ett fungerande övergångsarbete. Just övergången från årskurs tre till årskurs fyra innebär en stor omställning för eleverna, något som många av de tillfrågade professionerna lyfter fram vid workshoparna. Många elever byter från att ha haft en klasslärare till flera ämneslärare. Undervisningen ser annorlunda ut, eleven behöver ta mer eget ansvar för sitt lärande. På mellanstadiet slutar många elever i fritidshemmet och tryggheten i det relationsskapande arbetet kan försvagas i och med det.

Inte minst vid lektionsbyten och vid raster kan övergången till mellanstadiet bli kritisk för elever i behov av tydliga strukturer. Det behöver alltså inte vara ämnet i sig som är för svårt, utan handla om lektionsstrukturer som inte ser likadana ut.

Några deltagare vid workshoparna menar att vid en del enheter har man en högstadiorganisation redan i årskurs fyra, vilket kan medföra en stor sårbarhet. Man tar inte hand om de framgångsrika arbetssätt som fungerat på lågstadiet när eleverna går över. Överlämningen mellan årskurs tre och fyra skulle många gånger behöva vara mer specifik kring varje elev än att bara konstatera att man har klarat de nationella proven. Innehållet i elevens IUP kan behöva tas omhand mer grundligt. Mellanstadielärarna behöver ha en dialog med undervisande lärare på lågstadiet för att sedan kunna anpassa undervisningen till den aktuella elevgruppen. Den överlämningen kräver organisering.

4.5.1 Elevröster från två skolor

Elevrepresentanter på två mellanstadieskolor har reflekterat utifrån temat ”skillnaden mellan lågstadiet och mellanstadiet”. Deras bild stämmer till stor del överens med den identifierade svårigheten i övergången mellan årskurs tre och årskurs fyra, på så vis att mellanstadiet ställer högre krav på eleverna. Skoldagarna blir längre, rasterna kortare, och kraven och svårighetsgraden i innehållet ökar. Det blir fler ämnen och prov. I mellanstadiet introduceras fler ämnen, fler lärare och en ökad användning av digital teknik. Trots de ökade kraven ser vissa positivt på den bredare kunskapsbasen och variationen i ämnen och undervisningsmetoder, men detta kan innebära svårigheter för andra. Särskilt i årskurs fem och sex känner man av de ökade kraven med fler prov och ett snabbare undervisningstempo. Många anser att matematiken är det svåraste ämnet, med mer utmanande läxor än i andra ämnen.

Eleverna menar att det var enklare på lågstadiet, med färre läxor och kortare skoldagar. Några av dem saknar variationen i undervisningen från lågstadiet, med sociala aktiviteter, utomhusaktiviteter och mer praktiskt lärande.

Sammantaget upplever man de vuxna i skolan som ”längre bort” än i lågstadiet, vilket kan göra det svårt att söka stöd när man behöver. Men när man väl behöver stöd i skolarbetet får man det; eleverna poängterar att lärarna är villiga att hjälpa dem när det behövs. Att lärarna går runt och erbjuder hjälp uppskattas, då en del elever kan tveka att söka stöd på egen hand.

Eleverna diskuterar även förändringar i ordnings- och trivselreglerna och hur de förväntas vara mer självgående. Skolan upplevs i mellanstadiet som mer stökig, och eleverna lyssnar mindre, vilket möjligen kan relateras till tonårsperioden men också att elever reagerar med oro när undervisningen blir för svår och man tappar fokus. Eleverna upplever att vissa lärare bättre kan hantera stökiga situationer. Några elever saknar även vuxna under rasterna och önskar mer styrda aktiviteter för att skapa en tryggare skolmiljö och mer struktur under rasterna. Det är viktigt för att kunna koppla av och ladda om inför nästa lektion.

4.6 Vikten av systematiskt kvalitetsarbete och organisering för lärande

Flera deltagare vid workshoparna framhåller att det spelar roll hur ledning av utvecklingsarbete sker. Vilka prioriteringar rektor gör varierar och har betydelse för vad som anses viktigt i verksamheten. När utvecklingsarbete är mer systematiskt med en tanke och en beprövad idé bakom, blir resultatet bättre än då det finns en gammal struktur utan vidare reflektioner som bara ”lever kvar”. När det finns en nyfikenhet på eleverna så kan organisationen anpassas utifrån elevgruppen.

Elevhälsan behöver vara mer aktiv i analysen av resultat på enhetsnivå. På de enheter som arbetar så, finns en större helhetssyn och ett bättre stöd i de åtgärder som vidtas. När rektor organiserar för delaktighet, också från elevhälsan, blir det bättre; en tillsammansanalys utifrån en helhetsbild och inte parallella spår. Det är viktigt att ha en förståelse för hela F-9-perspektivet och arbeta utifrån det i hela skolområdet.

När det gäller det särskilda stödet behöver detta organiseras för, vilket många skolenheter har svårt att göra. Till viss del beror detta på bristen på specialpedagogisk kompetens där den behövs som mest, det vill säga i högindexskolor. Stödet behöver sättas in tidigt och vara kontinuerligt för eleven. En annan faktor som behöver uppmärksamhet och resurs är att andelen elever i behov av särskilt stöd på skolor med högt index är betydligt fler till antalet.

5 Skolor med positiva resultattrender

Några skolor har tre år i rad positiva utvecklingstrender i något av ämnena matematik, svenska och svenska som andraspråk. Detta definieras i detta sammanhang som att en större andel av eleverna på skolan klarar kunskapskriterierna (alltså betyget E eller högre) i det aktuella ämnet i årskurs sex, i jämförelse med om de klarade kunskapskriterierna i det aktuella ämnet i årskurs tre. Endast elever som gått kvar på skolan finns med i underlaget.

Förvaltningen har valt att titta närmare på skolor med sådan återkommande positiv trend och vilka samband det finns med elevernas upplevelser av trygghet, studiero, stimulans och stöd samt närvaro, utifrån elever födda 2008, 2009 och 2010. Förvaltningen har intervjuat skolledningen på några av skolorna för att omhänderta deras egna uppfattningar och analyser till den positiva utvecklingen.

5.1 Utvecklingstrender inom matematik

För ämnet matematik finns en relativt stark korrelation mellan elevernas progression mellan årskurs tre och sex och hur dessa elever, när de gick i årskurs fem, genomsnittligt har upplevt sin studiemiljö.

I de tre utvalda skolorna med positiva utvecklingstrender skattade eleverna sin studiemiljö högre än genomsnittet i nio av tolv fall. Det kan jämföras med skolor med negativa trender, där studiemiljön skattades högre än genomsnittet endast i tre av tolv fall.

När det gäller den rapporterade elevnärvaron, visar förvaltningens statistik att den genomsnittliga närvaron i mellanstadiet under de tre senaste läsåren för dessa tre skolor var något högre än genomsnittet för samtliga kommunala mellanstadier under motsvarande period. Detta gällde alla jämförelsepunkter utom en (av nio). En jämförelse kan göras med de skolor som hade negativ resultatutveckling – där var närvaron i genomsnitt lägre på alla motsvarande punkter utom en.

5.1.1 Matematikundervisning på Jättestensskolan

Jättestensskolan på Hisingen är en av tre skolor med positiv resultatutveckling i matematik under tre år i rad mellan årskurs tre och sex. Biträdande rektor och försteläraren i matematik berättar att den goda måluppfyllelsen har sin grund såväl i en generell genomtänkt organisering på skolan, som själva matematikundervisningen i sig.

Skolan har en stabil personalgrupp som trivs och stannar kvar, vilket bidrar till att personalen lär känna eleverna och skapar en trygg undervisningsmiljö. Skolans utvecklingsarbeten i form av exempelvis fokusgruppsarbeten för lärmiljö, närvaro/frånvaro och så vidare utgår från en frivillighet, vilket skapar ett positivt arbetsklimat. Skolledningen arbetar utifrån en grundsyn där elevernas lärande är ett gemensamt ansvar, där man ställer upp för varandra kollegialt och täcker upp där det behövs. Biträdande rektor praktiserar själv detta förhållningssätt i sina ledarhandlingar vilket skapar en förväntan om att medarbetare också ska göra det.

Elevers lärande är utgångspunkten för organiseringen av undervisningen. Resultaten analyseras regelbundet, och om man ser att måluppfyllelsen går ner i ett ämne analyserar man varför och sätter in insatser, så som dubbelbemanning. Det finns en flexgrupp (SU nivå 1) för elever i behov av särskilt stöd, där elever kan få anpassad undervisning i ett mindre sammanhang.

På mellanstadiet har skolan ett system med ämneslärare i två paralleller, som ansvarar för antingen matematik och NO eller svenska och SO i båda parallellerna. På så vis får eleverna en bas av två lärare som de har den mesta undervisningen tillsammans med, eleverna är inte riktigt redo att ha fler lärare än så. Detta underlättar övergången från årskurs tre. Det blir en trygghet och stabilitet samtidigt som ämneskompetensen säkras.

Skolan har full behörighet i matematik sedan flera år. Matematikundervisningen utgår från en ”röd tråd” med en stark struktur. Det är stort fokus på lärarledda genomgångar och gemensamma diskussioner i klassrummet. Eleverna lämnas inte ensamma för långa stunder i sitt eget arbete, då alla elever inte riktigt kan ansvara för sitt lärande då. Lärare i matematik ställer höga krav på sina elever, och förmedlar en trygghet till eleverna att skolan hjälper dem att nå dit. Arbetsron är viktig för att elever ska kunna koncentrera sig på sitt arbete, och detta är något lärare diskuterar mycket med elever och påminner om. När eleverna hänger med i undervisningen blir de mer motiverade att bidra till arbetsron.

Den tidiga taluppfattningen är grunden i matematiken, och behövs för att kunna bygga vidare på elevens kunskapsbas. Repetition är en viktig del, liksom att

Jättestensskolan

F-9-skola på Hisingen med cirka 577 elever.

Skolans socioekonomiska index är 100 (2024).

Personalstabiliteten senaste året har legat på 85,9 % som kan jämföras med 81,9 % för alla skolor

Resultat vt 2023

Andel elever årskurs 3 med godtagbara kunskaper i sv/sva, ma, SO, NO: 83,3%

Andel elever i årskurs 6 med godkända betyg i alla ämnen: 70,4%

Andel elever i årskurs 9 med godkända betyg i alla ämnen: 73%

backa tillbaka och återknyta till äldre kunskaper. Eleverna testas regelbundet för att de själva ska få syn på vad de behöver träna mer på och ta ansvar för det.

5.2 Utvecklingstrender inom svenska

Inom svenskämnet är sambandet mellan elevprogression och upplevd studiemiljö svagare än i matematiken. Elever på de skolor som haft en positiv resultatutveckling skattade sin studiemiljö relativt lågt men, som jämförelse, skattade elever på skolor med negativ resultatutveckling sin studiemiljö ännu lägre.

Den genomsnittliga närvaron i mellanstadiet under de tre senaste läsåren för de tre skolorna med positiv resultatutveckling var något högre än genomsnittet för samtliga kommunala mellanstadier under motsvarande period. Detta gällde alla jämförelsepunkter utom två (av nio). När det gäller skolorna med negativ resultatutveckling var närvaron istället lägre än genomsnittet för samtliga kommunala mellanstadier under motsvarande period. Detta gällde alla sju jämförelsepunkter.

5.2.1 Svenskundervisning på Karl Johansskolan

Karl Johansskolan i Majorna är en av skolorna med en stadig resultatförbättring i svenska mellan årskurs tre och sex under tre år i rad. Förstelärare och biträdande rektor menar att resultaten beror på en kombination av ett starkt läsfrämjande arbetssätt, en kollegial kultur och ett trygghetsskapande arbete på skolan.

Skolan tog del av satsningen Läslyftet för några år sedan, vilket synliggjorde vikten av läsning i kollegiet. Det har varit ett aktivt arbete som ”sitter kvar i ryggmärgen” hos lärare på skolan. Man arbetar mycket med olika typer av texter och läsförståelse kombinerat med efterföljande diskussion hos eleverna. Svenskämnet hänger med i alla ämnen, exempelvis i SO- och NO-ämnena där eleverna får arbeta med att sammanfatta kunskaper utifrån vissa frågeställningar. Skolan har dessutom schemalagt mentorstid med läsning varje morgon hela veckan, så att det blir en kontinuitet och en progression som går att följa.

Alla elever screenas i avkodning i början av årskurs fyra. För elever som bedöms behöva anpassningar eller särskilt stöd arbetar man medvetet med lästräningen. En metod som brukar ge resultat är att läsa samma text flera gånger. Att arbeta med korta texter med ett innehåll som eleven kan relatera till är också verkningsfullt. Skolan har också arbetat med generella anpassningar

Karl Johansskolan

F-6-skola i centrum med cirka 604 elever.

Skolans socioekonomiska index är 81 (2024).

Personalstabiliteten senaste året har legat på 86,3 % som kan jämföras med 81,9 % för alla skolor

Resultat vt 2023

Andel elever årskurs 3 med godtagbara kunskaper i sv/sva, ma, SO, NO: 80 %

Andel elever i årskurs 6 med godkända betyg i alla ämnen: 77,8 %

som gynnar många elever, så som gemensamma lektionsstarter och stöd av time-timers.

Försteläraren har haft en uttalad roll i att bistå med stöd åt lärare på skolan i att bibehålla och utveckla det läsfrämjande arbetet, vilket har gett god effekt. Hon får ofta frågor från kolleger. Det finns ett öppet klimat på skolan och en samarbetskultur, där man hjälps åt och delar med sig av tips och arbetsätt som fungerar. Skolan har arbetat mycket med kollegahandledning, vilket kan ha bidragit till det goda klimatet.

Biträdande rektorn menar att övergången från låg- till mellanstadiet är svår. Ämneslärarsystem redan i årskurs fyra fungerar inte, utan eleverna behöver tryggheten med en stabil lärare som ”har gruppen i sin hand”. Det ger bättre förutsättningar för trygghet och studiero, vilket är förutsättningar för allt lärande. Skolledningen jobbar därför aktivt med behörigheterna så att färre lärare kan undervisa i fler ämnen för samma elevgrupp.

5.3 Utvecklingstrender inom svenska som andraspråk

När det gäller skolor med positiva utvecklingstrender i svenska som andraspråk är det viktigt att komma ihåg att datan inte omfattar elever som bytt kursplan mellan svenska och SVA. Förvaltningen har i sin genomlysning av SVA sett att byte av kursplan är relativt vanligt - när en elev klarar måluppfyllelsen i SVA är det inte ovanligt att eleven byter kursplan till svenska.

Det finns ett visst samband mellan positiv elevprogression och upplevd studiemiljö, där de aktuella eleverna skattade sin studiemiljö högre än genomsnittet i sju fall och lägre i fem fall.

När det gäller elevnärvaron, visar förvaltningens statistik att den genomsnittliga närvaron i mellanstadiet under de tre senaste läsåren för de tre skolorna var något högre än genomsnittet för samtliga kommunala mellanstadier under motsvarande period. Detta gällde sex jämförelsepunkter av nio.

5.3.1 Svenska som andraspråksundervisning Gärdsmisseskolan

Gärdsmisseskolan i Nordost är en av tre skolor med positiv resultatutveckling i svenska som andraspråk mellan årskurs tre och årskurs sex. Skolan har två förstelärare i ämnet och en stabil personalsituation med hög behörighet sedan flera år. Detta har bidragit till ett systematiskt, kontinuerligt arbetsätt med höga ambitioner för elevernas utveckling i språket. Skolans rektor betonar att skolan är lyckligt lottad som fått så engagerade och kompetenta lärare med höga ambitioner för eleverna – det är avgörande för de goda resultaten.

Många elever på skolan saknar ordförråd på svenska hemifrån, och hör och kommunicerar på svenska enbart i skolan. I undervisningen finns därför en ständigt närvarande medvetenhet om språkträning och ett fokus på ordförståelse. I alla ämnen tas nya ord och begrepp upp så att eleverna förstår innebörden, exempelvis genom ”veckans ord”. På så sätt växer och tränas hela tiden deras ordförråd, vilket är en förutsättning för lärandet i skolan i stort. Skolan har höga förväntningar på eleverna och tror inte på att förenkla eller ta bort svåra ord, det vore att göra eleverna en björntjänst.

Läsningen är otroligt viktig; såväl egen, tyst läsning som högläsning från elever och lärare. Den egna läsningen lägger ett stort ansvar på eleven själv, vilket ibland kan vara svårt att klara av i för långa stunder. Därför är högläsning och gemensam läsning viktig. Eleverna måste få upp ett bra läsflyt så att de kan ta till sig texter i alla ämnen, vilket det ställs högre krav på i mellanstadiet. Eleverna får läsa klassisk litteratur med efterföljande analyser relaterade till varje kapitel. Undervisningen fokuserar då på hur man läser en roman. Svåra ord diskuteras och man tragglar till viss del, men till slut tar sig eleverna igenom det.

Förstelärarna berättar om hur avgörande det är att inte släppa taget om en elev som har svårigheter. Regelbundna screeningar hjälper lärarna att upptäcka dessa elever. Åtgärder sätts in, vilka går ut på att öka ordförrådet och läsförståelsen på olika sätt. Det kan handla om läx-stöd, extra lästräning och enskild undervisning där det blir ett mer intensivt fokus på språket och en kontinuitet. Det ger resultat, men man måste ge det tid, vara envis och uthållig för elevens skull. Eleven måste känna att skolan tror på hans förmåga, att skolan finns till för eleven. Skolans organisation stödjer detta arbetssätt genom ett tätt samarbete mellan lärare och specialpedagog. ”Dörren står alltid öppen”, berättar förstelärarna, och man har veckovisa avstämningsmöten i arbetslagen. Det är en ständig dialog och kommunikation om elevens utveckling. Skolan har också tillämpat ett tvålärarsystem i matematik, svenska och svenska som andraspråk, så att elever med större behov av individuellt stöd har kunnat få det.

Kopplingen till elevens modersmål kan vara viktig för utvecklingen i svenska, men det beror på. De elever som är födda i Sverige, eller kommit hit som väldigt unga med föräldrar med annat modersmål, har inte sällan ett bristande ordförråd och svag språkanknytning även i det egna språket. De kan ha ett vardagsspråk på sitt modersmål, men inget akademiskt språk, och kan inte läsa och skriva på sitt modersmål. För dessa elever är processen att lära sig svenska mer krävande än för de elever som kommit till Sverige i senare år, och som har gått i skola i sitt hemland. Dessa elever har istället en språkstruktur att bygga vidare sitt nya språk på, och modersmålet blir en resurs i lärandet.

Gärdsmisseskolan

F-6-skola i nordost med cirka 294 elever.

Skolans socioekonomiska index är 194 (2024).

Personalstabiliteten senaste året har legat på 80,5 % som kan jämföras med 81,9 % för alla skolor.

Resultat vt 2023

Andel elever årskurs 3 med godtagbara kunskaper i sv/sva, ma, SO, NO: 54,3 %

Andel elever i årskurs 6 med godkända betyg i alla ämnen: 38,5 %

6 Slutsatser

Den här kvalitetsanalysen har syftat till att djupdyka i olika tänkbara förklaringar till skillnaden i elevprestationer mellan årskurs tre och årskurs sex. Några huvudsakliga teman har kunnat identifieras, även om dessa behöver ses i ljuset av sin kontext och inte kan göra anspråk på att vara uttömmande. I första hand handlar orsaksförklaringarna om att de tidiga åren i skolan i stor utsträckning villkorar en elevs fortsatta skolprestationer. Elevpengen har sedan 2018 ytterligare viktats mot lågstadiet, därtill inkluderas också lågstadiesatsningen i resurstilldelningen, men troligen behöver också kvalitativa åtgärder i form av förändrade arbetssätt vidtas för att bättre rusta eleverna för vidare studier i mellanstadiet.

Med detta sagt behöver grundskoleförvaltningens fortsatta utvecklingsarbete i stor utsträckning koncentreras kring att utveckla undervisningen så att färdigheter i språk och matematik främjas och eventuella skolsvårigheter förebyggs i ett tidigt stadie. Ansvaret för att denna utveckling ska ske är delat mellan huvudmannen – grundskolenämnden – och rektor för respektive skolområde. Förslagen nedan utgår från de delar som huvudmannen har rådighet över, det vill säga övergripande förutsättningar för organisering av undervisning, utifrån de förhållanden som belysts i denna kvalitetsanalys. Med rätt förutsättningar kan rektorer utforma sina skolområdesorganisationer utifrån sitt huvuduppdrag; en god undervisning utifrån vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i syfte att främja elevens lärande.

6.1 Fortsatt implementering av läsa-, skriva-, räkna-garantin

Förvaltningen behöver fortsatt stödja skolor gällande tidiga stödinsatser och förbättrad bedömarkompetens i lågstadiet. En förutsättning för tidigare stödinsatser är tidig resultatuppföljning. En sådan behöver ske vad gäller elevers taluppfattning enligt Skolverkets bedömningsstöd på samma systematiska sätt som idag sker avseende elevernas läs- och skrivutveckling i årskurs ett.

Skolors problem att genomföra LSR-garantin handlar till stor del om de moment i garantin som handlar om särskild bedömning av elevs stödbehov och utformning i samråd med specialpedagogisk kompetens samt uppföljning och utvärdering av stöd. Skolinspektionen har i sin senaste granskning av skolors arbete med LSR-garantin också sett att lärare och specialpedagoger måste bli bättre på att samråda. Myndigheten konstaterar att samrådsarbetet mellan lärare och personal med specialpedagogisk kompetens är centralt för att nå målen med garantin. Av granskningen framgår att skolor saknar rutiner för samråd och att extra anpassningar som lärare och personal med specialpedagogisk kompetens tar fram i samråd ofta är generella utan ämnesspecifik koppling.⁶

⁶ Skolinspektionen (2023) Det specialpedagogiska arbetet för att stödja lärare inom garantin för tidiga stödinsatser Tematisk kvalitetsgranskning Diarienummer: 2022:8799

Samrådsproblematiken ska ses i ljuset av bristen på utbildade speciallärare och specialpedagoger som är riksomfattande. Denna brist sträcker sig långt tillbaka i tiden och personalförsörjning inom detta område kommer även framledes att vara ett stort problem.

Förvaltningen har genom uppföljning konstaterat att skolledningarna tillämpar varierande principer för dokumentation och rapportering av åtgärdsprogram. Det gör i sin tur att uppföljning och utvärdering av åtgärdsprogram blir mycket osäker liksom jämförelser av ovan nämnda slag.

På några håll finns problem avseende tillämpningen av LSR-garantin som handlar om aktörers vilja, eller snarare ovilja, att genomföra de aktiviteter som krävs för att uppfylla garantin. Att påverka och leda lärarna i sitt genomförande av uppdraget ligger framförallt i rektors ansvar att vara pedagogisk ledare. En nödvändig åtgärd från förvaltningens sida handlar därför om att följa upp om och hur rektorerna tar detta ansvar samt leda och stödja rektorerna att kunna ta detta ansvar i större utsträckning.

6.1.1 Slutsatser att beakta i utvecklingsarbete

Förvaltningen behöver ha fortsatt fokus på att stödja skolorna i deras arbete med att fullfölja läsa-, skriva- och räknagarantin. Stödet framöver behöver ha inriktning på följande:

- Översyn av ändamålsenligheten och arbetssätten för bedömningsstöd och kartläggningsmaterial i förskoleklass och årskurs ett.
- Att alla delar i läsa-, skriva- och räknagarantin fullföljs.
- Kompetensförsörjning av specialpedagoger och speciallärare med behörighet i matematik
- Översyn av principerna för rapportering och beslut om åtgärdsprogram så att de är verksamma, tydliga, kända samt utgör ett tillförlitligt statistiskt underlag.

6.2 Att anpassa undervisningen efter elevernas behov

Utöver att tidigt uppmärksamma, bedöma och utforma relevant stöd för elever som inte lär sig läsa, skriva och räkna, behöver undervisningsmiljön i stort hålla en sådan kvalitet att de allra flesta elever klarar av att tillgodogöra sig undervisningen. Denna analys har kunnat visa på samband mellan såväl positiv upplevd undervisningsmiljö och kunskapsprogression mellan årskurs tre och sex, som betydelsen av närvaro. Grundskoleförvaltningen arbetar redan på olika sätt för att stödja rektorerna i att säkerställa undervisningens kvalitet, bland annat genom ett kontinuerligt kompetensförsörjningsarbete, implementering av riktlinjen för tillgängliga lärmiljöer, försteläraryorum, ledarskapssatsningar och andra skraddarsydda stöd till rektor, exempelvis i att leda lärare för att utveckla god undervisning. Detta stöd behöver fortsätta och få en tydligare inriktning

mot hur rektorer kan organisera för att och leda lärarna så att deras samarbete ökar vad avser undervisningsutveckling.

Förra läsårets kvalitetsrapport identifierade att styrkedjan bättre behöver hänga ihop vad gäller didaktik i språk-, läs- och skrivutveckling samt matematik, för att bättre kunna rikta förvaltningens insatser utifrån synliggjorda behov. En utvärdering av nätverken organiserade hos Center för Skolutveckling är nu igångsatt. De spetskompetenser som finns i förvaltningen behöver tas tillvara och nyttjas på bästa sätt för de skolor som har störst behov, och arbetet med att organisera för spridning av didaktisk kompetens behöver fortgå, liksom det pågående kompetensutvecklingsarbetet för SVA.

Såväl professioner i förvaltningen som elever upplever att det är en stor förändring att börja mellanstadiet. När elever inte är tillräckligt väl rustade för det ökade tempot i undervisningen, den ökade textmängden och olika sätt att undervisa, blir sårbarheter blottlagda och elever kan tappa motivation för skolarbetet. Detta riskerar att bli än mer problematiskt på sikt. Även med ett ökat fokus på de yngre åren och de tidiga stödinsatserna, behöver övergången till mellanstadiet balanseras och information om elevers eventuella stödbehov tas omhand och anpassas för. Framgångsrika exempel finns i förvaltningen på hur detta kan göras, exempelvis genom att organisera lärarna på mellanstadiet så att trygghet och kontinuitet i större delen av undervisningen bibehålls, liksom att anpassa undervisningen efter den elevgrupp som kommer och utgå från elevernas behov.

Grundskoleförvaltningen har sedan tidigare flera pågående arbeten vad gäller att skapa förutsättningar för rektorer att anpassa undervisningen för eleverna. Kompetensförsörjning i svenska som andraspråk, implementering av riktlinjen för tillgängliga lärmiljöer, didaktisk utveckling i svenska och matematik, övergångsarbete vid skolenhets- och stadiabyten, genomförande av en hållbar skolenhetsorganisation samt det främjande närvaroarbetet är alla exempel på pågående insatser som bör fortgå och följas upp.

6.3 Systematiskt kvalitetsarbete med fokus på undervisningen

Att utgå från elevernas behov i undervisningen innebär inte bara val av didaktisk metod och att se till att elever med stödbehov får rätt åtgärder. Minst lika viktigt är att organisera för att analyser på gruppnivå ska kunna göras, som i sin tur ska ligga till grund för hur olika typer av förbättringsinsatser vad gäller undervisningen. Detta arbetssätt benämns i skollagen systematiskt kvalitetsarbete och utgör en del av varje skolas ansvar. Ansvaret förtydligades i skollagen 2022 och innebar att varje skola varje år systematiskt och kontinuerligt ska planera och följa upp utbildningen, analysera orsaker till uppföljningens resultat och utifrån analysen vidta nödvändiga insatser i syfte att utveckla undervisningen så att de nationella målen nås.⁷

⁷ Skollag (2010:800, 4 kap, med ändring 2022:940); Prop. 2021/22:160.

Av workshoparna som genomförts som underlag för denna rapport framgår att rektorer i varierande grad lyckas organisera för dessa analyser, och att elevhälsans personal behöver göras mer delaktiga i det systematiska kvalitetsarbetet. När lärare och elevhälsans professioner tillsammans kan analysera de faktorer som har påverkan på elevernas kunskapsutveckling finns också möjligheter att kunna vidta förbättringsinsatser utifrån en bredare förståelse.

Förvaltningens genomförda analysworkshops med olika professioner inom skolan har bidragit med många intressanta och relevanta förklaringsmodeller till varför resultaten ser ut som de gör. En slutsats efter genomförda workshops är att självvärdering, som är ett av de förhållningssätt som ska prägla förvaltningens systematiska kvalitetsarbete, är något som inte kommer av sig självt. Det är något som alla roller och funktioner är betjänta att träna på. Självutvärdering behöver vara ett självklart perspektiv inom såväl lokalt systematiskt kvalitetsarbete som på huvudmannanivån. Det innebär att skolor behöver kunna vända blicken mot den egna undervisningen och analysera vilka resultat den leder till. Personalen på en skola behöver tillsammans kunna:

- Reflektera och värdera vilka effekter som undervisningen har haft på elevens utveckling
- Reflektera och värdera hur undervisningen kan utvecklas
- Ta del av aktuell forskning med anknytning till uppdraget och undervisa utifrån vetenskaplig grund

Utöver delaktighet, självvärdering och systematik kräver systematiskt kvalitetsarbete även ledarskap. Som framgår av Skolverkets framgångsfaktorer för framgångsrik skolutveckling behöver det vara kompetent i den meningen att det tar sikte på att leda skolpersonalen i denna självvärdering. Gemensamt för flera forskare är att de ser att rektor behöver vara aktiv och att det spelar stor roll hur skolans rektor agerar i sitt ledarskap, kopplat till hur väl skolan förmår att utveckla undervisningen. Att rektor kan agera uppföljande i relation till skolans lärare och övriga skolpersonal krävs för att det ska vara kvalitetsdrivande.⁸ När det handlar om analys av resultat behöver rektor hävda att analysen av resultat behöver fokusera på undervisningen och andra faktorer som skolan kan påverka. I det ledarskapet kan rektorer nyttja sina förstelärrares resurser. Det kräver dock att det finns en infrastruktur för hur dessa förstelärare ska arbeta.

Enligt skollagen ska huvudmannen precis som varje skola genomföra insatser för att utveckla utbildningen. Utifrån metaforen om skolans styrsystem som en styrkedja behöver länken mellan huvudman och rektor vara präglad av ett huvudmannaskap som präglas av styrning och ledning men också av uppföljning, utvärdering och stöd sett till rektors ansvar. För att kunna ta detta huvudmannaansvar behöver också förvaltningen likt skolans rektor i relation till lärarna kunna vara aktiv i sin uppföljning av rektorer. Det är också nödvändigt för att huvudmannen ska kunna rikta sitt stöd på ett adekvat sätt. När det gäller hur det systematiska kvalitetsarbetet fungerar på skolor har förvaltningen

⁸ se exempelvis Svedberg, L (2016) Pedagogiskt ledarskap och pedagogisk ledning. Studentlitteratur

kunnat identifiera svagheter med avseende på vilken utsträckning systematiska kvalitetsarbetet har fokus på undervisningen samt i vilken grad lärarna är delaktiga i att utvärdera undervisningen. En del i att åstadkomma en förändring i detta avseende, är att tillgängliggöra relevant uppföljningsdata; ingen analys blir bättre och mer träffsäker än den data den utgår ifrån.

6.3.1 Slutsatser att beakta i utvecklingsarbete

Fortsatta stödinsatser avseende skolors kvalitetsarbete behövs med följande inriktning:

- Huvudmannen behöver stödja och följa upp rektors ledarskap som kvalitetsdrivande funktion, för att utveckla självvärdering och samarbetet mellan professioner på skolan

Grundskoleförvaltningen

Telefon: 031-365 00 00 (kontaktcenter)

E-post: grundskola@grundskola.goteborg.se

